

Småbarns- foreldres rettigheter

Bokmål
2003

Forord

Denne brosjyren omtaler de lovfe-
stede rettigheter under svanger-
skap, fødsel, adopsjon og når barna
er små. Det er redegjort for støtte-
ordninger for hjemmearbeidende,
yrkesaktive, arbeidsledige, skole-
elever og studenter med lån i
Statens lånekasse og for de som
avtjener verneplikten. Omsorg for
syke og funksjonshemmede barn
gir krav på særlige rettigheter som
blir omtalt.

Det gis også kort informasjon om
helse- og sosialtjenester for barn
og foreldre og pedagogiske tilbud
til småbarn. Tilbudene på disse
områdene kan imidlertid variere
fra kommune til kommune.

Brosjyren henviser til aktuelle lov-
bestemmelser, en oversikt over
lovene finnes bakerst i brosjyren.

Brosjyren er ajourført per
august 2003.

Rikstrygdeverket lager
brosjyrer på mange
av de områdene
som behandles i
denne brosjyren.
De lokale trygde-
kontorene distri-
buerer brosjyrene.

Flere opplysninger og orientering
om mulige endringer i satser m.v.
kan fås på trygdekontoret,
Arbeidstilsynets kontorer, eller på
Internett:

- Arbeidstilsynet: <http://www.arbeidstilsynet.no/>
- Barne- og familiedepartementet:
<http://www.dep.no/bfd/>
- Forsvarsdepartementet: <http://www.dep.no/fd/>
- Rikstrygdeverket: <http://www.trygdeetaten.no/>
- Skattedirektoratet: <http://www.skatteetaten.no/>
- Sosialdepartementet: <http://www.dep.no/sos/>
- Helsedepartementet: <http://www.dep.no/hd/>
- Statens lånekasse for utdanning:
<http://www.lanekassen.no/>

Offentlige kontorer kan bestille brosjyren fra
Statens trykksakekspedisjon
Postboks 8169 Dep,
0032 Oslo.

Bestillingsnummer Q-0867 B (bokmål), N
(nynorsk), E (engelsk).

Den kan også bestilles over Internett:
<http://www.ft.dep.no/>

Innhold

FØDELS- OG ADOPSJONSPENGER	3
– Hvem har rett til fødsels- og adopsjonspenger	3
– Hvor lenge varer fødsels- og adopsjonspengeperioden	4
– Hvordan beregnes fødsels- og adopsjonspengene	4
– Deling av den lønnede permisjonstiden	5
– Fedrekvoten	6
– Utsettelse av fødsels- og adopsjonspengeperioden	7
– Tidskonto	8
– Retten til fødselspenger ved dødfødsel og til fødselspenger/ adopsjonspenger hvis barnet dør i stønadsperioden	9
– Engangsstønad ved fødsel og adopsjon	9
– Hjemmefødsel	10
– Tilskudd til foreldre som adopterer barn fra utlandet	10
KONTANTSTØTTE	11
RETT TIL FRI FRA ARBEIDET	13
– Utvidet permisjon	13
– 2 uker ulønnet omsorgspermisjon til far	14
– Fri i forbindelse med amming	14
VARSEL TIL ARBEIDSGIVER	15
RETTIGHETER VED BARNES OG BARNEPASSERS SYKDOM	16
– Rett til fri fra arbeid	16
– Stønad for barn som har varig sykdom	18
– Barn på sykehus	19
RETT TIL REDUSERT ARBEIDSTID	20
– Hvem har rett til redusert arbeidstid	20
– Fritak fra overtidsarbeid og merarbeid	20
ØKONOMISKE STØTTEORDNINGER	21
– Barnetrygd	21
– Skatteregler for barnefamilier	23
– Pensjonspoeng til personer som har omsorg for små barn	23
– Stønadsordning for enslig mor eller far	24
– Barnebidrag	25
– Bidragsforskudd	26
LÅNEKASSENS ORDNINGER FOR SMÅBARNFORELDRE	27
VERNEPLIKTIGE MED OMSORGSANSVAR	28
RETTIGHETER OG STØNADER TIL GRAVIDE	29
OPPSIGELSESVERN	31
PEDAGOGISKE TILBUD FOR FØRSKOLEBARN OG DAGMAMMA/PRAKTIKANTVIRKSOMHET	33
– Barnehager	33
– Åpen barnehage	33
– Spesialpedagogisk hjelp	33
– Dagammaer og praktikanter	34
HELSE- OG SOSIALTJENESTER	35
– Helsestasjoner	35
– Avlastningsordninger og støttekontakt	35
– Omsorgslønn	35
– Hjemmetjenester	36
– Familievern	36
– Foreldreveiledning	36
AKTUELLE LOVER	36

Fødsels- og adopsjonspenger

Retten til fødsels- og adopsjonspenger er hjemlet i folketrygdloven kapittel 14.

Med fødsels- og adopsjonspenger menes det beløpet som skal erstatte lønn i permisjonsperioden.

Med fødsels- og adopsjonspengetiden menes den perioden man mottar fødsels- eller adopsjonspenger.

Adopsjonspenger gis ved adopsjon av barn under 15 år, men ikke ved adopsjon av ektefellens barn.

Personer som overtar omsorgen for barn under 15 år ved tildeling av foreldreansvaret etter barneloven kan på visse vilkår gis rett til adopsjonspenger.

Krav om fødsels- eller adopsjonspenger fremsettes på blankett som fås på trygdekontoret. Krav skal settes frem innen 3 måneder etter at barnet ble født/omsorgen for barnet ble overtatt.

Hvem har rett til fødsels- og adopsjonspenger

Det er en forutsetning at den som mottar fødsels- eller adopsjonspenger, har omsorgen for barnet og

ikke er i arbeid denne perioden. Velger en å ta delvis permisjon fra arbeidet, ytes det graderte fødsels- eller adopsjonspenger i forhold til hvor mye en arbeider. Ved bruk av tidskonto (se side 8) mottar en fødsels- eller adopsjonspenger som tilsvarende arbeidstidsreduksjonen.

Krav til yrkesaktivitet

For å ha rett til fødsels- eller adopsjonspenger må moren ha vært yrkesaktiv med pensjonsgivende inntekt i minst 6 av de siste 10 månedene før stønadperioden tar til. For at faren skal ha rett til fødsels- eller adopsjonspenger, må han ha vært yrkesaktiv med pensjonsgivende inntekt i 6 av de siste 10 månedene før hans del av stønadperioden tar til.

Likestilt med yrkesaktivitet er perioder med sykepenger, stønad ved barns sykdom, fødselspenger, svangerskapsenger, adopsjonspenger eller dagpenger under arbeidsledighet. Likestilt med yrkesaktivitet er også perioder med lønn fra arbeidsgiver under permisjon i forbindelse med videre- og etterutdanning, ventelønn, vartpenger og løpende etterlønn fra arbeidsgiver samt tidsrom med avtjening av militær- eller siviltjeneste eller obligatorisk sivilforsvarstjeneste.

Krav til inntekt

Den pensjonsgivende inntekten i opptjeningsperioden må ha tilsvart minst halvparten av folketrygdens grunnbeløp på årsbasis. (Det vil si 28 430 kroner i 2003).

Hvor lenge varer fødsels- og adopsjonspengeperioden

Fødselspengeperioden er 52 uker med 80 prosent lønnsdekning eller 42 uker med 100 prosent lønn. Adopsjonspengeperioden er 49 uker eller 39 uker. Foreldrene må velge hvilken lønnsdekning de ønsker før fødselen og før omsorgsovertakelsen ved adopsjon. Valget gjelder for hele perioden foreldrene mottar fødsels- eller adopsjonspenger.

Flerbarnsfødsler- og adopsjoner

Ved flerbarnsfødsler og ved adopsjon av flere barn samtidig forlenges stønadperioden med 7 uker for hvert barn mer enn ett. Dette gjelder hvis foreldrene har valgt 80 prosent lønnsdekning. Ved 100 prosent lønnsdekning gis det 5 uker ekstra stønadperiode for hvert barn.

På grunn av merbelastningen ved å få flere barn samtidig, står foreldrene fritt med hensyn til hvordan de vil fordele forlengelsen seg imellom. Dette betyr at de kan velge å ta de ekstra ukene som en ren forlengelse, eller de kan velge å være samtidig hjemme.

Ved flerbarnsfødsel- og adopsjon kan hele eller deler av den ekstra stønadperioden man får for hvert barn mer enn ett, tas ut som tidskonto (se side 8).

Hvordan beregnes fødsels- og adopsjonspengene

Fødsels- og adopsjonspenger beregnes etter inntekten til den av foreldrene som har permisjon. Ved inntekt over 341 666 kroner (2003) (seks ganger folketrygdens grunnbeløp - 6G) gis det ikke fødsels- eller adopsjonspenger for den overskytende delen. Etter avtale kan full lønn utbetales av arbeidsgiver.

Farens fødsels- og adopsjonspenger

Folketrygdloven er endret slik at faren kan få fødsels- eller adopsjonspenger basert på egen opptjening uavhengig av om moren har opptjent rett. Det avgjørende er

hva moren gjør etter fødselen/omsorgsovertakelsen ved adopsjon. Faren vil ikke ha krav på fødsels- eller adopsjonspenger dersom moren samtidig er hjemme og tar seg av barnet. Faren får fødsels- eller adopsjonspenger basert på egen opptjening og stillingsdel dersom moren etter fødselen/omsorgsovertakelsen ved adopsjon går ut i arbeid,

tar offentlig godkjent utdanning på heltid eller kombinerer arbeid og godkjent utdanning som i sum gir heltid. Faren får også rett til fødsels- eller adopsjonspenger dersom moren på grunn av sykdom eller skade eller innleggelse i helseinstitusjon ikke kan ta seg av barnet.

Dersom moren etter fødselen eller omsorgsovertakelsen ved adopsjon jobber deltid, blir imidlertid fødsels- eller adopsjonspengene til faren redusert tilsvarende reduksjonen i morens arbeidstid. Utgjør morens stillingsdel minst 75 prosent av full arbeidstid, får likevel faren fødsels- eller adopsjonspenger beregnet i forhold til egen stillingsdel.

Fødsels- og adopsjonspenger beregnes som hovedregel på samme måte som sykepenger. Vanligvis legges inntekten de siste 4 ukene man var i arbeid til grunn for beregningen. Dersom denne inntekten avviker mer enn 25 prosent fra vanlig årsinntekt, kan gjennomsnittet av de siste 3 års ferdig liknet inntekt legges til grunn.

Kvinner som går over fra dagpenger under arbeidsledighet til fødselspenger, skal ha fødselspengene beregnet etter inntekten i de 6 beste av de 10 siste månedene før fødselen.

Selvstendig næringsdrivende

For selvstendig næringsdrivende beregnes fødsels- eller adopsjonspenger på grunnlag av pensjonsgivende inntekt (netto inntekt) for de siste 3 årene som er ferdig liknet. Fødsels- og adopsjonspenger beregnes da av 65 prosent av netto årsinntekt i fødsels- og adopsjonspengeperioden. Også her gjelder begrensningen på seks ganger folketrygdens grunnbeløp. Redusert dekning i 52 uker utgjør 80 prosent av dette beløpet. Hvis den næringsdrivende har tegnet frivillig tilleggstrygd for sykepenger med full dekning, vil vedkommende også få fødsels- eller adopsjonspenger med 100 prosent av netto inntekt. Den frivillige tilleggstrygden må være tegnet minst 10 måneder før fødselen eller adopsjonen.

Fødsels- og adopsjonspenger er skattbar inntekt på lik linje med vanlig lønn.

Deling av den lønnede permisjonstiden

Mor og far kan velge å dele den lønnede permisjonstiden. Visse uker må imidlertid benyttes etter bestemte regler. 3 uker av fødselspengeperioden må tas ut før fødselen. Blir ikke denne retten benyttet faller den bort. 6 uker etter fødselen er forbeholdt moren, og 4 uker er forbeholdt faren (fedrekvoten - se side 6).

Ved deling av permisjonen forutsetter imidlertid arbeidsmiljøloven at mor tar sin del i sammenheng og far tar sin del i sammenheng. Mor og far kan dele permisjonen på annen måte hvis det foreligger særlige forhold for foreldrenes del og i tillegg må ordningen ikke virke urimelig for arbeidsgiveren.

Med dette er 13 uker av fødselspengeperioden bundet opp. Dette gjelder uavhengig av om man har valgt 42 eller 52 ukers permisjon. Utover dette kan foreldrene dele perioden mellom seg.

Mor kan også velge å begynne permisjonen 12 uker før fødselen.

Begge foreldrene kan, etter avtale med arbeidsgiver, eksempelvis arbeide 50 prosent stilling og ta ut 50 prosent fødselspenger hver (graderte fødselspenger). Stønadsperioden vil i så fall deles mellom foreldrene.

Med unntak av antall uker som kan deles, gjelder dette også for foreldre som adopterer. Av adopsjonspengeperioden er fire uker forbeholdt faren og disse kan ikke deles av foreldrene (fedrekvoten).

Fedrekvoten

Dersom både moren og faren har opptjent rett til fødsels- eller adopsjonspenger (se *Hvem har rett til fødsels- og adopsjonspenger*) er 4 uker av stønadsperioden forbeholdt faren.

Dersom faren ikke benytter disse ukene, vil de normalt falle bort. Det er et krav at moren har arbeidet minst halv stilling.

Ved deling av permisjonen mellom mor og far forutsetter arbeidsmiljøloven at mor tar sin del i sammenheng og far tar sin del i sammenheng.

Fedrekvoten kan imidlertid tidligst tas ut 6 uker etter fødselen. For fedre som adopterer, kan den tas når som helst innenfor den totale adopsjonspengeperioden.

Fedrekvoten kan, etter avtale med arbeidsgiver, deles opp, men den må tas innenfor den totale fødsels/adopsjonspengeperioden. (For eksempel kan far ta 1 dag ukentlig fordelt på 20 uker etter avtale med arbeidsgiver). Moren må da ha permisjon de resterende 4 dagene per uke. Faren kan ikke ta ut fedrekvoten som tidskonto.

Under fedrekvoten blir fars fødsels-
penger fortsatt beregnet i forhold til
mors stillingsdel før fødselen eller
omsorgsovertakelsen ved adopsjon
når mor har arbeidet mellom 50 og
75 prosent stilling. Dette kan inne-
bære et inntektstap for enkelte fami-
lier. For å unngå at dette fører til at
fedrene unnlater å ta fedrekvoten,
åpner regelverket for at fedrekvoten
kan "klemmes sammen" og tas ut
over kortere tid med full lønnskom-
pensasjon. Hvis moren for eksem-
pel har arbeidet i 50 prosent stilling
kan faren ta fedrekvoten i løpet av 2
uker uten å måtte gå ned i lønn.
Men: Far får fødsels- eller adop-
sjonspenger i forhold til sin egen
stillingsdel dersom mors stillingsdel
har utgjort minst 75 prosent av full
arbeidstid.

Som nevnt må det enkelte par på
forhånd avgjøre om de vil ha per-
misjon med 80 eller 100 prosent
lønnsdekning. Under fedrekvoten
er faren bundet av dette valget.
For enkelte fedre vil det være
svært vanskelig å ta ut fedrekvo-
ten. Det finnes derfor bestemmel-
ser slik at moren kan få de 4 ukene
overført til seg. Den enkelte fami-
lie må da søke trygdekontoret om
overføring av disse ukene til mor.
Trygdekontoret kan gi nærmere
opplysninger om hvilke situasjoner
som kan gi grunnlag for dispensa-
sjon.

Det stilles ikke noe krav til at
moren gjenopptar arbeidet når
faren tar fedrekvoten. I denne peri-
oden kan mor f.eks. ta ut tidskonto.
Imidlertid kan hun i denne peri-
oden ikke ta ut mer enn 50 prosent
fødselspenger.

Utsettelse av fødsels- og adopsjonspenge perioden

*Fødsels- og adopsjonspengeperi-
oden løper sammenhengende.*

*Perioden kan likevel utsettes i
enkelte tilfeller.*

Sykdom

Hvis en av foreldrene eller barnet
blir innlagt i helseinstitusjon, eller
hvis en av foreldrene i særlige til-
feller er for syk til å ta seg av bar-
net, kan stønadsperioden for fød-
sels- og adopsjonspenger utsettes.
Behovet må dokumenteres med
legeerklæring.

Ferie

Fødsels- og adopsjonspengeperi-
oden kan utsettes hvis man ønsker å
ta lovbestemt ferie. Fødsels- og
adopsjonspengeperioden regnes
sammenhengende, og når ferien er
avviklet, må resten av perioden tas
umiddelbart.

Ferien kan utsettes til etter at fød-
sels- og adopsjonspengeperioden
er avsluttet. Dette gjelder også
ferie som allerede er avtalt.
Hovedregelen er at ferien skal tas
mellom 1. juni og 30. september.

Hvis fødsels- og adopsjonspengeperioden avsluttes etter 30. september behøver man ikke å ta hele ferien i ferieåret, men kan overføre inntil 2 uker til neste år.

Man opparbeider seg rett til feriepenger for de første 12 ukene av stønadperioden hvis man har valgt full lønnsdekning, eller 15 uker dersom man har valgt redusert lønnsdekning.

Tidskonto

Tidskonto er hjemlet i folketrygdloven kap 14 og i arbeidsmiljøloven § 31 A.

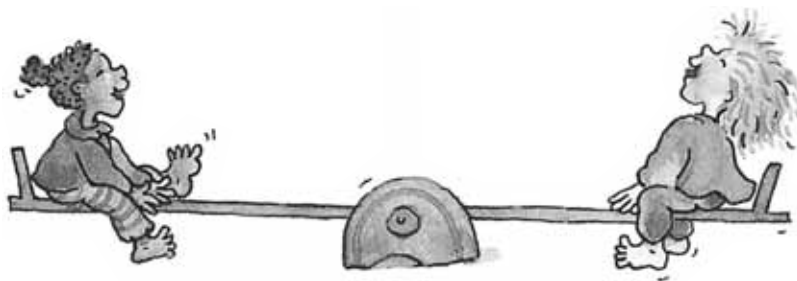
Ved å benytte tidskonto kan foreldre kombinere uttak av fødsels- eller adopsjonspenger med nedsatt arbeidstid. Perioden med heltidspemisjon blir kortere, men fødsels- og adopsjonspengebeløpet blir det samme. Perioden strekkes ut i tid, og foreldre kan kombinere omsorgsoppgaver og yrkesaktivitet uten å gå ned i lønn.

Hvem gjelder ordningen for?

Tidskonto gjelder arbeidstakere, selvstendig næringsdrivende og frilansere som har rett til fødsels- eller adopsjonspenger og som arbeider i mer enn halv stilling. Arbeidsledige har ikke anledning til å benytte ordningen. Både mor og far kan benytte tidskonto. De kan velge å ta ut tidskontoen innenfor samme periode eller etter hverandre. Tas tidskontoen ut i samme periode forbrukes imidlertid perioden med fødsels- eller adopsjonspenger raskere.

Varighet

De 3 ukene før fødselen og de 6 første ukene etter fødselen som er forbeholdt moren, fedrekvoten på 4 uker, samt den forlengede stønadperioden ved flerbarnsfødsler, er unntatt tidskontoperioden. Ved 52 ukers permisjon kan dermed inntil 39 uker tas ut under tidskontoordningen, eller tilsvarende inntil 29 uker dersom det er valgt 42 ukers permisjon. Den samme varigheten gjelder ved adopsjon.

Tidskonto er det antall uker av den samlede perioden for fødsels- eller adopsjonspenger som man velger å ta ut i kombinasjon med nedsatt arbeidstid. Tidskontoperioden er den tiden man kombinerer arbeid og permisjon. Tidskontoperioden kan minimum være 12 uker og maksimum 104 uker (2 år). Hvor mange uker av den totale permisjonen som skal tas ut som tidskonto, og hvilken kombinasjon av arbeid og permisjon man skal ha, avtales med arbeidsgiver. I tidskontoperioden kan arbeidstaker velge å arbeide 50, 60, 75, 80 eller 90 prosent av full stilling. Det resterende tas ut som fødsels- eller adopsjonspen-
misjon. Jo større stillingsprosent som velges desto lenger blir varig-
heten av tidskontoperioden.

Varsel og skjema for avtale

Arbeidstaker skal varsle arbeidsgiver senest 4 uker før permisjonen begynner. Det skal inngås skriftlig avtale. Arbeidstakers ønsker skal oppfylles dersom dette ikke fører til vesentlig ulempe for arbeidsplassen. Blir det uenighet mellom partene, kan tvisten bringes inn for en egen ankenemnd som administreres av Direktoratet for arbeidstilsynet.

Når avtalen er undertegnet av begge parter må de fylle ut blanketten «Krav om tidskonto» som fås på trygdekontoret eller hos Arbeidstilsynet.

Selvstendig næringsdrivende og frilansere må inngå en utbetalingsavtale med trygdekontoret. For disse gruppene er det ikke etablert fristbestemmelser i forhold til når krav om tidskonto skal settes fram.

Retten til fødselspenger ved dødfødsel og til fødsels- eller adopsjonspenger hvis barnet dør i stønadperioden

Hvis barnet er dødfødt, har moren rett til 6 ukers fødselspenger etter fødselen. Dersom barnet dør i stønadperioden, ytes det fødsels- eller adopsjonspenger i inntil 6 uker av den gjenværende stønadperioden.

Engangsstønad ved fødsel og adopsjon

Kvinner som ikke har opptjent rett til fødsels- eller adopsjonspenger, får utbetalt en engangsstønad. Dermed er alle kvinner dekket av en trygdeytelse i forbindelse med fødsel eller adopsjon.

Engangsstønaden utgjør 33 584 kroner (2003). Stortinget fastsetter engangsstønadens størrelse. Det betales ikke skatt av engangsstønaden. Ved flerbarnsfødsel eller adopsjon av flere barn samtidig gis stønaden per barn.

Krav om engangsstønad må fremsettes på blankett som fås på tryg-

dekontoret. Krav skal settes frem innen 6 måneder etter at barnet ble født.

Når mor mottar engangsstønad, kan far få fødsels- eller adopsjonspenger i opptil 39 uker med 80 prosent lønn eller 29 uker med full lønn forutsatt at moren etter fødselen/omsorgsovertakelsen ved adopsjon går ut i arbeid, tar utdanning eller er syk.

Yrkesaktive som har hatt en inntekt som er lavere enn størrelsen på engangsstønaden, får utbetalt engangsstønad istedenfor fødsels- eller adopsjonspenger.

Kvinner som er berettiget til Lånekassens fødselsstipend, får dette i tillegg til engangsstønaden.

Hjemmefødsel

Retten til stønad ved hjemmefødsel er hjemlet i folketrygdloven kap 5.

Ved hjemmefødsel har man rett til en kontantstønad som utgjør 1 765 kroner (2003).

Tilskudd til foreldre som adopterer barn fra utlandet

Foreldre som adopterer barn fra utlandet får et kontanttilskudd på 23 400 kroner (2003). Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen behandler søknadene om tilskudd og utbetaler beløpet.

Beløpet utbetales når barnet er kommet til landet.

Kontantstøtte

Kontantstøtte er hjemlet i kontantstøtteleven.

Retten til kontantstøtte gjelder fra måneden etter at barnet er fylt 1 år til og med den måneden barnet fyller 3 år.

Foreldre har ikke rett til kontantstøtte samtidig som de mottar fulle fødselspenger/adopsjonspenger. Det kan derimot utbetales fødselspenger/adopsjonspenger og kontantstøtte samtidig dersom foreldrene benytter tidskonto. Foreldre som adopterer små barn har rett til kontantstøtte når stønadsperioden for fulle adopsjonspenger er over, dvs. tidligst 39 uker etter at de har overtatt omsorgen for barnet, forutsatt at barnet har fylt ett år. Foreldre som mottar engangsstønad ved fødsel har rett til kontantstøtte tidligst kalendermåneden etter at barnet har fylt ett år og ved adopsjon måneden etter at det har gått 39 uker fra omsorgsovertakelsen forutsatt at barnet er ett år.

Vilkåret for å få kontantstøtte er at det ikke foreligger avtale om fulltids barnehageplass med statlig driftstilskudd. Det gis gradert kontantstøtte dersom avtalt oppholds-

tid i barnehage er under 33 timer per uke.

Kontantstøtten ytes per barn uten inntekts- eller behovsprøving. Ordningen er skattefri.

Det utbetales ikke kontantstøtte til fosterbarn og for barn med opphold i institusjon.

Hovedregelen er at barnet og den av foreldrene som mottar støtten må bo i Norge for å få kontantstøtte. Rett til kontantstøtte opphører dersom barnet oppholder seg i utlandet i mer enn 3 måneder.

En EØS-borger som skal være omfattet av norsk lovgivning etter bestemmelsene i forordning 1408/71 vil i utgangspunktet oppfylle bostedskravet uansett i hvilket EØS-land vedkommende eller hans/hennes familie faktisk er bosatt, og vil ha krav på kontantstøtte utbetalt i bostedslandet dersom de øvrige vilkår er oppfylt. Det følger av forordningens artikkel 73 at kontantstøtte i egenskap

av en familieytelse, utbetales for barn som er bosatt i utlandet, dersom forsørgeren (en av foreldrene) enten arbeider i Norge, på norske skip eller er omfattet av norsk lovgivning mens han/hun arbeider i utlandet.

Kontantstøtten skal som hovedregel utbetales til den som barnet bor fast hos. Full kontantstøtte kan deles dersom foreldrene ikke bor sammen og det er inngått avtale om delt bosted etter barneloven

§ 35a andre ledd. Det forutsettes at foreldrene er enige om delt utbetaling. Ellers skal kontantstøtten i sin helhet utbetales til den av foreldrene som barnet står som fast bosatt hos i folkeregisteret.

Søknad om kontantstøtte skal fremsettes skriftlig til søkerens lokale trygdekontor. Søknadsskjema fås på trygdekontoret.

Satsene fastsettes av Stortinget.

Kontantstøttesatser 2003

<i>Avtalt oppholdstid i barnehage per uke</i>	<i>Kontantstøtte i prosent av full ytelse</i>	<i>Kroner per år</i>
Ikke bruk av barnehageplass	100 prosent	43 884
Til og med 8 timer	80 prosent	35 112
9-16 timer	60 prosent	26 328
17-24 timer	40 prosent	17 556
25-32 timer	20 prosent	8 784
33 timer eller mer	Ingen kontantstøtte	0

Rett til fri fra arbeidet

Rett til fri fra arbeidet er hjemlet i arbeidsmiljøloven § 31.

I forbindelse med fødsel og adopsjon har foreldrene flere rettigheter som gjelder parallelt og utvidet i forhold til bestemmelsene om fødsels- og adopsjonspenger. Dette er ofte permisjonsrettigheter som ikke gir rett til lønn.

Utvidet permisjon

I tillegg til den tiden det utbetales fødsels- eller adopsjonspenger, har hver av foreldrene rett til inntil 1 år ulønnet permisjon for hvert barn. Denne permisjonen må benyttes i tilknytning til den lovfestede retten til permisjon ved svangerskap, fødsel, adopsjon og omsorgsovertakelse av fosterbarn. Foreldrene kan ta permisjon samtidig.

Ulønnet permisjon danner ikke grunnlag for opptjening av trygderettigheter som for eksempel fødselspenger eller sykepenger.

Dersom en arbeidstaker benytter tidskonto (se side 8) kan vedkommende ikke i tillegg ta ut inntil ett års ulønnet permisjon. Denne begrensningen er knyttet til den enkelte arbeidstaker. Dersom bare den ene av foreldrene tar ut tids-

konto, kan den andre benytte retten til inntil ett års ulønnet permisjon.

Alene om omsorgen

En arbeidstaker som er alene om omsorgen for barnet, har rett til

- En arbeidstaker som er gravid har rett til 12 ukers permisjon før fødselen.
- Etter fødselen skal hun ha permisjon de første 6 uker.
- Faren har rett til to uker permisjon i tilknytning til fødselen.
- Foreldre har rett til ytterligere permisjon i barnets første leveår, eller så lenge det ytes fødselspenger fra trygden.
- I tillegg til dette har hver av foreldrene rett til inntil 1 års permisjon for hvert barn. Slik utvidet permisjon må tas i tilknytning til permisjonen i barnets første leveår.
- Foreldre som adopterer og de som tar imot fosterbarn har rett til omsorgspermisjon i tilsammen inntil 3 år etter omsorgsovertakelsen har funnet sted. Barnet må være under 15 år.

utvidet permisjon i inntil to år for hvert barn (3 år tilsammen).

Om mor ikke er yrkesaktiv

Hvis moren ikke er yrkesaktiv, men faren er det, har han rett til permisjon uten lønn i opptil to år.

Retten til omsorgspermisjon kan overføres

Hvis en av foreldrene er alene om å ta seg av barnet, kan retten til omsorgspermisjon før barnet fyller 1 år, overføres til en annen som tar seg av barnet. Det avgjørende er at den som søker om omsorgspermisjon, faktisk tar seg av barnet.

Denne personen trenger ikke ha foreldrerett. Lønn under permisjon/ evt. fødselspenger gis imidlertid bare til barnets mor eller far.

2 uker ulønnet omsorgspermisjon til far

Far har rett til 2 uker ulønnet permisjon i forbindelse med fødselen.

Dette gjelder enten mor er yrkesaktiv eller ikke. Denne retten gjelder dersom han bor sammen med moren og bruker tiden til omsorg for familie og hjem. Ukene kan enten tas før

barnet blir født, etter

at det er født eller

etter at moren og

barnet er

kommet hjem fra sykehuset.

Permisjonen må likevel være avsluttet senest 2 uker etter at mor og barnet er kommet hjem fra sykehuset.

Dersom foreldrene ikke bor sammen, kan en annen som hjelper moren overta retten. Retten til 2 uker ulønnet omsorgspermisjon gjelder ikke ved adopsjon.

Fri i forbindelse med amming

Fri i forbindelse med amming er hjemlet i arbeidsmiljøloven § 33.

Kvinner som ammer har rett til den fritid som ammingen tar og minst en time per dag. Som alternativ til dette kan kvinnen hvis hun heller ønsker det redusere arbeidstiden med inntil en time daglig, dvs. at hun kan komme en time senere eller gå en time tidligere enn arbeidstiden tilsier.

Tilsatte i bistillinger og deltid har også rett til å ta fri i forbindelse med amming. Fri til amming tilpasses tidskontoordningen når den benyttes.

Arbeidsgiveren kan eventuelt kreve legeattest.

Denne retten til fri i forbindelse med amming er ulønnet etter arbeidsmiljøloven.

Varsel til arbeidsgiver

Varsel til arbeidsgiver er hjemlet i arbeidsmiljøloven § 31 nr 6.

Hovedregelen er at arbeidsgiver skal varsles så snart arbeidstaker vet at han eller hun skal benytte rettigheter i forbindelse med fødsel eller adopsjon. I forbindelse med fødsel, og spesielt i forbindelse med adopsjon, er det vanskelig å vite nøyaktig tidspunkt for nedkomst eller omsorgsovertakelse.

Ved permisjon i 2 uker eller mer før barnet er født eller de 6 første ukene etter fødselen, skal varsel gis 1 uke i forveien.

Ved permisjon i 12 uker eller mer i barnets første leveår, skal varsel gis senest 4 uker i forveien.

Dersom man benytter seg av retten til ulønnet permisjon utover permisjon i barnets første leveår, skal varsel gis senest 3 måneder i forveien.

Dersom fristene ikke holdes, medfører ikke det at arbeidstakeren må utsette permisjonen dersom den er nødvendig på grunn av forhold som arbeidstakeren ikke hadde kjennskap til ved fristens utløp. Varsel gis snarest mulig.

Rettigheter ved barns og barnepassers sykdom

Permisjonsrettigheter ved barns og barnepassers sykdom er hjemlet i arbeidsmiljøloven § 33 A. Retten til stønad er hjemlet i folketrygdloven kap 9.

Rett til fri fra arbeidet

Syke barn

Arbeidstakere som har omsorg for barn under 12 år har rett til fri fra arbeidet med omsorgspenger ved barns sykdom. Hver av foreldrene har rett til fri med omsorgspenger i slike situasjoner inntil 10 dager årlig. Foreldre med flere enn 2 barn har rett til 15 dager hver. Enslige forsørgere har rett til 20 dager ved barns sykdom, 30 dager når de har omsorgen for flere enn 2 barn under 12 år.

Selv om den ene av foreldrene er alene om omsorgen, kan foreldrene fordele permisjonsretten mellom seg i forhold til avtalt samvær. Det er et vilkår at trygdekontoret får skriftlig erklæring fra begge foreldrene om samværsfordelingen.

Det ytes omsorgspenger for årlig inntekt inntil 341 166 kroner (6G, 2003). Inntekt utover dette refunderes ikke av folketrygden. Dette er i tråd med de gene-

relle reglene for syke- og fødsels-penger.*

*Arbeidsgiver betaler ut omsorgspenger ved barns sykdom, men får tilbake fra trygdekontoret det som blir utbetalt for mer enn 10 dager.

Syk barnepasser

Dersom den som passer barnet til daglig er syk (for eksempel den ene av foreldrene, dagmamma eller familiebarnehageassistent) eller dersom vedkommende er forhindret fra tilsyn med barnet fordi han/hun følger et annet barn til utredning eller til innleggelse i hel-seinstitusjon har arbeidstaker også rett til fri med omsorgspenger etter de samme reglene som over. Disse dagene går av samme kvote som de dagene en arbeidstaker har rett til ved barns sykdom.

Kronisk syke eller funksjonshemmede barn

En arbeidstaker som har omsorg for et kronisk sykt eller funksjonshemmet barn har rett til omsorgs-

penger i inntil 20 dager årlig. En arbeidstaker som er alene om omsorgen har i slike situasjoner rett til omsorgspenger i 40 dager.

Ovennevnte permisjonsrett gjelder til og med det kalenderåret barnet fyller 18 år. Det må foreligge forhåndsgodkjenning fra trygdekontoret i kommunen der familien bor for utvidet rett til omsorgspenger på dette grunnlag.

Barn innlagt i helseinstitusjon

Den som har omsorg for barn som er innlagt i helseinstitusjon har rett til permisjon fra åttende dag regnet fra innleggelsen, dersom vedkommende av hensyn til barnet oppholder seg ved helseinstitusjonen. Retten til permisjon gjelder også etter at barnet er utskrevet, når vedkommende må være hjemme fordi barnet trenger kontinuerlig tilsyn og pleie fra en av foreldrene.

Foreldrene kan også ha rett til pleiepenger fra trygden.

Barn med livstruende sykdom

Den som har omsorg for barn under

18 år med livstruende eller annen svært alvorlig sykdom eller skade, har rett til permisjon dersom vedkommende av hensyn til barnet oppholder seg ved helseinstitusjonen. Retten til permisjon gjelder også når vedkommende må være hjemme fordi barnet trenger kontinuerlig tilsyn og pleie fra en av foreldrene. Vedkommende som har omsorg for psykisk utviklingshemmede barn har rett til tilsvarende permisjon, uten hensyn til aldersgrensen på 18 år. Pleiepenger kan også ytes når man må være hjemme, fordi barnet trenger kontinuerlig tilsyn og pleie fra en eller begge foreldrene. Også andre enn barnets foreldre kan få pleiepenger dersom det er nødvendig av hensyn til barnet. Pleiepenger fra folketrygden ytes så lenge det er nødvendig for behandlingen og rehabiliteringen av det enkelte barn. Trygden yter pleiepenger etter de samme bestemmelsene som sykepenger for trygden. Pleiepenger gis også til selvstendig næringsdrivende.

Nyfødt - for tidlig født

Hvis det syke barnet er nyfødt eller for tidlig født, kan den delen av fødselspengeperioden som gjenstår etter fødselen utsettes slik at foreldrene og barnet kan få mest mulig tid sammen hjemme. Moren må som hovedregel ta permisjon de første 6 ukene etter fødselen*. Den betalte fødselspengeperioden kan likevel ikke tas etter at barnet er

fylt to år. Behovet må dokumenteres med erklæring fra barnets lege.

** Unntak fra 6-ukers regelen*

Arbeidstilsynet kan gi moren anledning til å gå tilbake til arbeidet før det er gått 6 uker etter fødselen. Det kan f.eks. være om barnet blir adoptert bort, er dødfødt eller må ligge i kuvøse. Moren må legge fram legeattest på at det er bedre for henne å komme i arbeid.

Kurs - opplæring

Yrkesaktive foreldre har krav på permisjon med opplæringspenger hvis de er borte fra arbeidet for å delta på kurs eller i opplæring for å kunne ta seg av eller behandle langvarig sykt eller funksjonshemmet barn. Kurset må være på en godkjent helseinstitusjon. Folketrygden betaler opplæringspenger.

Heltids - deltidsansatt

Retten til omsorgspermisjon er uavhengig av om man er deltids- eller heltidsansatt, og uavhengig av hvordan arbeidstiden er fordelt på ukedagene. Hvis man har kortere arbeidsdag enn vanlig, blir likevel en dags fravær regnet som en hel dag. Er man heltidsansatt og borte en del av dagen, blir ikke dette trukket fra i den permisjonstiden man har rett til.

Stønad for barn som har varig sykdom

Dersom barnet har en varig sykdom eller funksjonshemning, kan det gis grunnstønad, hjelpestønad eller begge deler. At tilstanden er varig vil si at den varer i minst 2-3 år. Disse stønadene må det søkes om og søknaden må grunngis. Trygdekontoret kan hjelpe til med dette.

Grunnstønad

Denne stønaden skal dekke visse ekstrautgifter som følger av barnets sykdom, f.eks. slitasje på klær og sengetøy, særlig dyr mat og liknende. Sykdommen og ekstrautgiftene må være varige, det vil si 2-3 år. Satsene for grunnstønad varierer etter hvor store de nødvendige ekstrautgiftene er. Den laveste satsen er 6 540 kroner per år (2003).

Hjelpestønad

Det kan gis hjelpestønad hvis en sykdom eller en skade er så omfattende at barnet trenger ekstra tilsyn eller pleie. Hjelpestønad til tilsyn og pleie er begrenset til private pleieforhold, det vil si at pleien og tilsynet utføres av familiemedlemmer eller lønnet privat hjelp. Ved tildeling og utmåling av omsorgs-

lønn for privat omsorg kan kommunen kreve at det søkes om hjelpestønad som grunnutløst.

Ordinær hjelpestønad er 11 724 kroner per år (2003). Hvis barnet trenger mer tilsyn eller pleie enn det som gir rett til ordinær hjelpestønad, kan hjelpestønnen forhøyes, dersom dette gir bedre muligheter for at barnet kan bo hjemme. Omfanget av tilsynet eller pleien vil være avgjørende.

Hjelpemidler

Hjelpemidler som bedrer barnets funksjonsevne kan lånes fra hjelpemiddelsentralen i fylkeskommunen.

Barn på sykehus

Rett til å ha pårørende hos seg

Barn har rett til å ha minst en av sine pårørende hos seg under hele sykehusoppholdet. Pårørende skal få tilbud om mat og overnatting på sykehuset. Barn skal fritt kunne

motta besøk utenom den vanlige besøkstid.

Reiseutgifter

Når sykehuset av medisinske grunner innkaller pårørende, dekker folketrygden reiseutgifter for den som følger barnet til og fra sykehuset ved innleggelse og utskrivelse.

Lek og undervisning

Sykehuset skal legge forholdene til rette for lek og aktivitet. Barn i skolepliktig alder har rett til undervisning under sykehusoppholdet.

Informasjon

Barn og pårørende har rett til forståelig informasjon om sykdommen og behandlingen som gjennomføres.

Brosjyren «Barn på sykehus» (I-0630)
Private kan bestille brosjyren fra
Sykehusavdelingen,
Sosial- og helsedepartementet
Postboks 8011 Dep,
0030 Oslo.

Rett til redusert arbeidstid

Rett til redusert arbeidstid er hjemlet i arbeidsmiljøloven § 46 A.

Hvem har rett til redusert arbeidstid

Både mor og far har rett til redusert arbeidstid dersom det er behov for det av vektige velferdsgrunner. Som viktig velferdsgrunn regnes for eksempel småbarnsforeldres ønske om og behov for mer tid sammen med barna.

Forutsetningen for å få redusert arbeidstid er at ordningen kan gjennomføres uten særlige ulemper for virksomheten. Tvister mellom arbeidstaker og arbeidsgiver avgjøres av Arbeidstilsynet. Reglene praktiseres slik at ulempene må være betydelige før ønsket om redusert arbeidstid kan avvises.

Loven gir ikke en arbeidstaker som får redusert arbeidstid rett til å beholde full lønn.

Redusert arbeidstid kan tas ut som kortere arbeidsdag, færre arbeidsdager per uke, eller i form av arbeidsfrie perioder. Behovet for arbeidsfrie perioder kan for eksempel melde seg i forbindelse med lengre skoleferier.

En arbeidstaker som ønsker redusert arbeidstid, skal gi skriftlig varsel til arbeidsgiveren snarest mulig og senest 4 uker i forveien. Det kan søkes om redusert arbeidstid for inntil 2 år av gangen. Når den avtalte perioden er over, har arbeidstakeren rett til å gå tilbake til tidligere arbeidstid.

Når en arbeidstaker har redusert arbeidstid, regnes arbeid ut over det som er avtalt ikke som overtid, men som merarbeid. Dette gjelder arbeid som er innenfor alminnelig arbeidstid. Merarbeid gir ikke etter arbeidsmiljøloven rett til overtids tillegg, se arbeidsmiljøloven § 49.

Fritak fra overtidsarbeid og merarbeid

Yrkesaktive småbarnsforeldre må ofte hjem til faste tider for å ta seg av barna sine. De må for eksempel hente barn i barnehagen. En arbeidstaker kan fritas for overtidsarbeid og merarbeid som går ut over omsorgen for barnet. Dersom det er nødvendig med fullstendig fritak i lengre tid, kan arbeidsgiveren kreve dokumentasjon, for eksempel fra ledelsen i barnehagen.

Økonomiske støtteordninger

I tillegg til fødsels- eller adopsjonspenger og kontantstøtte, gjelder ytterligere økonomiske støtteordninger og skatteregler for barnefamilier.

Barnetrygd

Barnetrygden er hjemlet i barnetrygdloven.

Barnetrygden er den viktigste økonomiske støtteordningen for barnefamilie.

Hvem får barnetrygd

Den som har barn under 18 år boende fast hos seg har rett til barnetrygd. Retten gjelder fra måneden etter fødselen/ adopsjonen til og med måneden før barnet fyller 18 år. Retten til barnetrygd faller bort dersom barnet inngår ekteskap eller partnerskap.

Det er et vilkår for rett til barnetrygd at barnet er bosatt i Norge. Utenlandsopphold på inntil 12 måneder medfører normalt ikke bortfall av rett til barnetrygd. Barn som skal oppholde seg i Norge i kortere tid enn 12 måneder har i utgangspunktet ikke rett til barnetrygd.

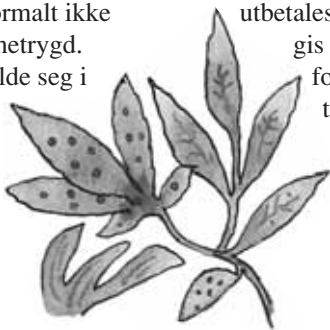
Ordinær barnetrygd for nyfødte tilstås automatisk. Dette betyr at foreldre i de fleste tilfeller ikke trenger å sette frem krav om barnetrygd for nyfødte. Krav må i noen tilfeller fremsettes, bl.a. dersom barnet er eldre enn seks måneder og i tilfeller der det foreligger rett til barnetrygd for ett barn mer enn det faktiske barnetall (utvidet barnetrygd).

Satser

Barnetrygden utbetales per barn. Satsen fastsettes av Stortinget.

For barn som bor i Finnmark fylke og følgende kommuner i Nord-Troms: Karlsøy, Kvænangen, Kåfjord, Lyngen, Nordreisa, Skjervøy og Storfjord, utbetales det et særskilt tillegg.

Til enslig forsørger som har barn i alderen 0 til 3 år, og fyller vilkårene for rett til utvidet barnetrygd etter barnetrygdloven og full overgangsstonad etter folketrygdloven utbetales et småbarnstillegg. Det gis ett tillegg per enslig forsørger. Tillegget utbetales fra måneden etter fødsel, til og med den måneden barnet fyller 3 år.

Utvidet barnetrygd til enslige forsørgere

Enslig forsørger med barn under 18 år har rett til barnetrygd for ett barn mer enn det faktiske barnetall (utvidet barnetrygd). Dette innebærer at en enslig forsørger med ett barn får barnetrygd for to barn osv. Retten til utvidet barnetrygd faller bort dersom den enslige forsørgeren gifter seg, får barn med en samboer eller har levd i et ekteskapsliknende forhold i en felles husholdning i minst 12 av de siste 18 månedene.

EØS-avtalen

Et generelt vilkår for rett til barnetrygd er at barnet er bosatt i Norge. En EØS-borger som skal være omfattet av norsk lovgivning etter bestemmelsene i forordning 1408/71 vil i utgangspunktet oppfylle bostedskravet uansett i hvilket EØS-land vedkommende eller hans/hennes familie faktisk er bosatt, og vil ha krav på barnetrygd utbetalt i bostedslandet dersom de øvrige vilkår er oppfylt. Det følger av forordningens artikkel 73 at barnetrygd, i egenskap av familieytelse, utbetales for barn som er bosatt i utlandet, dersom forsørgeren (en av foreldrene) enten arbeider i Norge, på norsk skip, eller er omfattet av norsk lovgivning mens han/hun arbeider i utlandet.

Ordinær barnetrygd og tilleggssatser 2003

	Beløp per måned	Beløp per år
Ordinær barnetrygd	972	11 664
<i>Tillegg</i>		
Finnmark- og Nord-Tromstillegg	316	3 792
Småbarnstillegg til enslige forsørgere med barn 0-3 år	657	7 884

Skatteregler for barnefamilier

Økonomiske lettelser gjennom skattesystemet for forsørgere er hjemlet i skatteloven.

Foreldrefradrag

Foreldre med barn som er under 12 år har rett til såkalt foreldrefradrag. Dette er fradrag som gis ved beregning av alminnelig inntekt for legitimerede utgifter til pass og stell av barn. Fradraget utgjør maksimalt 25 000 kroner for ett barn og 30 000 kroner for to eller flere barn. For ektefeller og for samboere med felles barn er begrensningen felles. Fradraget gis først i den høyeste inntekten dersom ektefellene eller samboerne ikke er enige om en annen fordeling.

For barn som på grunn av handicap eller lignende har særskilte behov for omsorg og pleie, kan det gis foreldrefradrag selv om barnet er over 12 år.

Personfradrag

Familier med to inntekter blir normalt lignet i skatteklasser 1, mens familier med en inntekt samt enslige forsørgere blir lignet i skatteklasser 2. I 2003 er personfradraget 31 600 kroner i skatteklasser 1 og 63 200 i klasse 2

Likningskontoret vil kunne gi nærmere opplysninger om skattereglene.

Pensjonspoeng til personer som har omsorg for små barn

Personer som har omsorg for små barn opptjener pensjonspoeng, såkalte omsorgspoeng. Det gis 3,00 pensjonspoeng i året for ulønnet arbeid for barn under syv år.

Omsorgspoeng blir godskrevet automatisk til den som mottar barnetrygd for barnet/barna. Hvis omsorgsyter har en pensjonsgivende inntekt som gir et høyere pensjonspoeng enn 3,00, ca. 228 000 kroner per år får omsorgspoengene vanligvis ingen betydning.

Foreldrene kan be om at omsorgspoengene overføres til den andre av foreldrene. Hvis omsorgspersonen ikke mottar barnetrygd, må vedkommende søke trygdekontoret om omsorgspoeng.

Ved omsorg for funksjonshemmet barn over 7 år kan man også søke om omsorgspoeng. Hvis barnet

mottar hjelpestønadsats 3 eller 4, skal omsorgspoeng godskrives automatisk.

Når det yngste barnet er fylt tre år, er det et krav at forsørgeren enten er i arbeid eller utdanning på minst halv tid, eller er tilmeldt Aetat som reell arbeidssøker.

Full årlig overgangsstønadsuttgjør 1,85 ganger folketrygdens grunnbeløp.

Stønaden reduseres som følge av arbeidsinntekt som er høyere enn halvparten av grunnbeløpet. Det samme gjelder for inntekt som er likestilt med arbeidsinntekt. Fra 1. mai 2003 utgjør overgangsstønaden 8 766 kroner per måned. Ved en årlig arbeidsinntekt på 29 000 kroner og mer reduseres overgangsstønaden. Overgangsstønaden faller bort ved en årlig arbeidsinntekt på 292 000 kroner.

Stønadsordning for enslig mor eller far

Ytelser til enslige forsørgere er hjemlet i folketrygdloven kap 15.

Folketrygden gir økonomisk hjelp til en mor eller far som er alene om omsorgen for barn. En enslig mor eller far skal sikres inntekt og midlertidig hjelp til selvhjelp slik at de kan bli i stand til helt eller delvis å forsørge seg selv ved eget arbeid.

Ytelser som enslig mor eller far kan få etter folketrygdloven er:

Overgangsstønads

Overgangsstønads er stønaden til livsopphold. Stønaden kan vanligvis ikke gis i mer enn sammenlagt tre år etter at det yngste barnet ble født, og inntil dette barnet blir åtte år. I tillegg kan det gis overgangsstønads i opptil to måneder før fødselen. På visse vilkår kan det gis stønads i mer enn tre år, og også etter at yngste barn er fylt åtte år.

Stønads til barnetilsyn

Stønads til barnetilsyn gis dersom tilsynet med barnet må overlates til andre på grunn av arbeid eller utdanning eller fordi forsørgeren er reell arbeidssøker. Stønaden kan gis i opptil ett år ved forbigående sykdom hos forsørgeren.

Stønaden gis med 66 prosent av de dokumenterte utgiftene opptil et maksimumsbeløp som fastsettes av Stortinget. Maksimumsbeløpet for 2003 er:

- 2 671 kroner per måned for ett barn
- 3 485 kroner per måned for to barn
- 3 949 kroner per måned for tre eller flere barn

Dersom stønadsmottakerens årlige inntekt er mellom seks og åtte ganger folketrygdens grunnbeløp halveres stønaden. Er den årlige inntekten større enn åtte ganger folketrygdens grunnbeløp gis det ikke stønad til barnetilsyn. Fra 1. mai 2003 er folketrygdens grunnbeløp 56 861 kroner.

Stønaden kan gis til barnet er ferdig med fjerde skoleår, men kan på visse vilkår forlenges.

Utdanningsstønad

Utdanningsstønad gis dersom forsørgeren tar nødvendig utdanning eller opplæring for å kunne forsørge seg selv ved eget arbeid.

Tilskudd til flytting for å komme i arbeid

Dersom det er nødvendig å flytte for å komme i arbeid, kan det gis tilskudd til flytteutgifter.

Stønadsmottakere plikter selv å melde fra til trygdekontoret dersom endring av sivilstand med

videre gjør at de ikke lenger er stønadsberettiget.

Barnebidrag

Bidragsreglene finnes i kap. 7 i barneloven, fra 1.4.2004 i kap. 8. Det er gitt nærmere regler om fastsettelse og endring av barnebidrag i forskrift av 15. januar 2003.

Begge foreldrene har plikt til å sørge for sine barns underhold etter evne.

Den av foreldrene som ikke bor fast sammen med barnet har plikt til å betale barnebidrag. Dette gjelder uansett om foreldrene har vært gift med hverandre eller ikke, og selv om den bidragspliktige ikke har foreldreansvar for barnet. Det er barnet som har rett til bidrag. Den som mottar bidrag på vegne av barnet, skal bruke det til forsørgelse av barnet.

Foreldre kan avtale seg i mellom hvor høyt bidraget skal være. Foreldre kan få veiledning på trygdekontoret. Bli foreldrene ikke enige kan de mot et gebyr kreve at bidragsfogden (trygdekontoret), fastsetter bidraget. Fra 1. oktober 2003 fastsettes bidrag med utgangspunkt i hva det koster å underholde barn. Underholdskostnader er fastsatt sjablonmessig og varierer bl. a. med alder. Underholdskostnadene fordeles forholdsmessig mellom foreldrene etter deres inntekter, rundet av til nærmeste sjettedel. Beregnet bidrag vurderes mot bidragspliktiges bidragsevne. Det tas også hensyn til samvær, ved at utgifter til samvær trekkes fra beregnet bidrag.

Bidragsforskudd

Den av foreldrene som mottar underholdsbidrag, kan ha rett til bidragsforskudd. Som hovedregel skal forskuddets størrelse behovsprøves ut fra forskuddsmottakerens inntekt, sivile status og antall egne i barn i egen husstand som han/hun forsørger. Forskuddet vil etter behovsprøving enten bli gitt med 100 %, 75 % eller 50 % av fullt forskuddsbeløp. Fra 1. juni 2003 er fullt forskuddsbeløp 1 240 kroner per måned per barn. Dersom forskuddsmottakeren har en årsinntekt som overstiger 320 ganger det månedlige beløpet for fullt bidragsforskudd, faller retten til forskudd bort. Forskuddet er et minstebeløp som utbetales av trygdekontoret også i situasjoner der faren er ukjent eller der bidragspliktige av andre grunner ikke betaler bidrag.

Mer informasjon på trygdekontoret eller www.trygdeetaten.no

Lånekassens ordninger for småbarnsforeldre

Fødselsstipend

Elever og studenter som får barn mens de er i utdanning kan få fødselsstipend i inntil tre uker før fødselen og 39 uker etter fødselen.

Vilkårene er at studenten har hatt rett til stipend og lån fra Lånekassen de siste seks månedene før fødselen og at hun/han har omsorg for barnet.

Både mor og far kan få fødselsstipend hvis vilkårene over er oppfylt, men de tre ukene før og de første seks ukene etter fødselen er forbeholdt mor. Resten av perioden, 33 uker, kan deles mellom foreldrene, men de kan ikke få fødselsstipend samtidig. Faller deler av denne perioden i sommerferien, kan stipendet gis også for denne tiden.

Stipendbeløpet er lik det studenten ellers kan få i utdanningsstipend og lån for de aktuelle ukene.

Forskjellen er at alt gis som stipend i perioden med fødselsstipend, ingenting som lån.

Adopsjon

Elever og studenter som adopterer barn, kan få fødselsstipend i 39 uker etter adopsjonen. Vilråene er de samme som ved fødsel.

Lettelser i tilbakebetalingen ved fødsel og omsorg

Det kan gis betalingsutsettelse og rentefritak i inntil ett år ved svangerskap, fødsel og adopsjon. Det er en forutsetning at inntekten er lav.

Har man omsorg for barn under ti år, kan det gis betalingsutsettelse og rentefritak også utover det første året etter fødsel/adopsjon. Kravet er da at

inntekten til den som har omsorgen er lav, og at den samlede familieinntekten er under en fastsatt grense.

Enslige forsørgere som bare har stønad fra Folketrygden, kan få betalingsutsettelse og rentefritak så lenge barnet er under 10 år.

Mer informasjon? Se www.lanekassen.no

Vernepliktige med omsorgsansvar

Velferdspermisjon

Mannlige vernepliktige kan få 14 dagers velferdspermisjon. Permisjonen kan deles opp i to perioder. Gratis hjemreise gis ved en av permisjonsreisene. Reisetid inngår i permisjonstiden.

Enslige forsørgere

Vernepliktige som har eneomsorg for barn, får utsettelse med første-gangstjenesten så lenge omsorgsforholdet varer, og inntil utløpet av det året den vernepliktige fyller 33 år.

Ved repetisjonsøvelser kan det gis utsettelse hvis en har eneomsorg for barn, så fremt avdelingen ikke kan tilby fleksible permisjonsordninger slik at barnets omsorgsbehov kan ivaretas under øvingen på tilnærmet samme måte som ellers.

Dette gjelder også hvis den vernepliktige har midlertidig eneomsorg fordi den andre omsorgspersonen ikke kan passe barnet på grunn av egen arbeidssituasjon, studier eller sykdom. (Det kreves tungtveiende begrunnelser).

Delt foreldreomsorg

Vernepliktige som har delt omsorgsansvar, kan primært bli plassert så nær hjemstedet at de kan bo hjemme, eller få kortest mulig tjenestetid.

Utsettelse av militærtjenesten

Benyttes den lovfestede rett til fødsels- eller adopsjonspermisjon som er opparbeidet fra arbeid før militærtjenesten, kan det gis utsettelse med all militærtjeneste så lenge omsorgspermisjonen varer.

Avtjening av militær- eller siviltjeneste gir opptjeningsrett til fødsels- eller adopsjonspenger

Fra og med 1. juli 2000 gir avtjening av militær- eller siviltjeneste eller obligatorisk sivilforsvarstjeneste opptjeningsrett til fødsels- eller adopsjonspenger.

Søknader om permisjoner blir behandlet av vedkommende rulleførende enhet. Sjefen for verneplikverket er klageinstans. Søknad om fødselspermisjon bes innlevert i god tid. Permisjonstid kan fastsettes når permisjonen påbegynnes.

Rettigheter og stønader til gravide

Legebesøk

Gravid arbeidstaker har rett til fri fra arbeid med lønn i forbindelse med svangerskapskontroll når slike undersøkelser ikke med rimelighet kan finne sted utenfor arbeidstiden.

Syk under svangerskapet

Hvis moren må være borte fra arbeidet fordi hun er syk under svangerskapet, regnes det som vanlig sykefravær. Fraværet skal ikke regnes som en del av fødselspengeperioden. De siste tre ukene før fødselen skal sykepengene avløses av fødselspenger.

Dekning av utgifter

Folketrygden dekker egenandelen for nødvendig legeundersøkelse under graviditeten og for en undersøkelse etter at barnet er født. Tilsvarende gjelder for utgifter til fysisk behandling til kvinner med bekkenløsning med gangvansker under svangerskapet og inntil 6 måneder etter fødselen. Dersom man må bo hjemmefra mens man venter på at fødselen skal begynne, dekker trygden som hovedregel utgifter til kost og losji i opptil 10 døgn fra man kommer til ventestedet og til man blir innlagt på fødehem eller sykehus.

Retten til fødselspenger ved abort

Retten til fødselspenger faller bort hvis kvinnen aborterer innen de første 6 månedene av svangerskapet. Abort etter 6 måneder regnes som fødsel, og moren har rett til 6 ukers fødselspenger etter forløsningsingen.

Svangerskapspenger

Kvinner i risikofylt arbeidsmiljø som må slutte å arbeide på grunn av graviditeten, kan få rett til svangerskapspenger.

Vilkårene for arbeidstakere er at kvinnen etter bestemmelser i lov eller forskrift er pålagt å slutte i arbeidet og at det ikke er mulig for arbeidsgivere å tilrettelegge arbeidet eller omplassere kvinnen. En gravid selvstendig næringsdrivende eller frilanser har rett til svangerskapspenger dersom hun er utsatt for slike risikofaktorer som gir en gravid arbeidstaker rett til svangerskapspenger. Det er en forutsetning at risikofaktorene er dokumentert og at hun ikke har mulighet til å tilrettelegge sitt virke.

Svangerskapspenger utbetales fra det tidspunkt kvinnen er pålagt å slutte i arbeidet og fram til tre uker før fødselen, da kvinnen går over på fødselspenger. Svangerskaps-

penger beregnes på samme måte som sykepenger.

Vern mot tungt arbeid og skadelige stoffer

Noen kvinner har arbeid som kan bli for tungt sist i svangerskapet. Eksempler på dette er kvinner som arbeider med rengjøring, i pleieyrker, som sjåfører eller butikkansatte. Slike problemer bør kunne løses i samråd med arbeidsgiver, slik at arbeidet legges opp på en annen måte, eller det kan gis andre arbeidsoppgaver i denne tida. Lar dette seg ikke løse, har den gravide rettigheter som Arbeidstilsynet kan informere om.

Gravide bør unngå alle skadelige stoffer i arbeidsmiljøet. Arbeidsgiveren har plikt til å ta hensyn til disse forholdene og om nødvendig gi kommende småbarnsforeldre annet arbeid eller tryggere arbeidsmiljø.

Arbeidsforholdene kan være til skade for fosteret dersom en av foreldrene er utsatt for skadelig påvirkning like før kvinnen blir gravid, eller hvis kvinnen blir utsatt for skadelig påvirkning under graviditeten. Menn og kvinner som har hatt problemer med å få barn, bør være oppmerksomme på at årsaken kan ligge i arbeidsmiljøet.

For enkelte typer arbeid finnes det egne lover og bestemmelser

Faktorer som man vet eller tror kan skade fosteret:

Fysiske faktorer, som f.eks.:

- arbeid under trykk, f.eks. i trykkamre og ved dykking
- ioniserende stråling

Bilogiske faktorer, som f.eks.:

- toksoplasma
- rubellavirus (røde hunder)

Kjemiske faktorer, som f.eks.:

- løsemidler
- metaller som bly, kvikksølv, krom, nikkel
- visse plastråstoffer
- visse ugress- og insektgifter
- gasser som tas opp i blodet, som kullos og narkosegasser
- kreftfremkallende stoffer
- cytostatika

Lover:

Arbeidsmiljøloven §§ 11 og 14

Forskrifter:

- forplantningsskader og arbeidsmiljø (best. nr. 535)
- vern av arbeidstakere mot farer ved arbeid med biologiske faktorer (best. nr. 550)
- vern mot eksponering for kjemikalier på arbeidsplassen (best. nr. 566)

Veiledninger:

- administrative normer for forurensing i arbeidsatmosfæren (best. nr. 361)
- løsemiddelskader kan ikke helbredes. Bare unngås. (best. nr. 470)
- gravid i arbeid (best. nr. 475)

Orientering

- arbeidsmiljø og graviditet (best. nr. 474)

Kan bestilles fra

Tiden Norsk Forlag A/S,

tlf.: 23 32 76 61, fax 23 32 76 98/99,

Internett:

<http://www.tiden.no/arbeidsliv> eller hos Arbeidstilsynet.

Oppsigelsesvern

Oppsigelsesvern er hjemlet i arbeidsmiljøloven § 65.

Vern mot oppsigelse under graviditet og permisjon

Ingen arbeidsgiver kan si opp en kvinne fordi hun er gravid. Dette gjelder også i prøvetiden. En gravid kvinne er vernet mot oppsigelse selv om hun på grunn av graviditeten ikke kan gjøre det arbeidet hun ellers gjør. En arbeidsgiver som sier opp en gravid kvinne og gir andre grunner for oppsigelse enn graviditeten, må kunne bevise at det er saklig grunn for oppsigelsen.

Når en arbeidstaker tar permisjon i forbindelse med fødsel eller adopsjon, kan vedkommende ikke sies opp med virkning i fraværperioden når arbeidsgiveren er klar over at fraværet skyldes permisjon. Dersom en arbeidstaker blir lovlig oppsagt i løpet av permisjonstiden, regnes oppsigelsestiden utenom permisjonstiden. Hvis halve oppsigelsestiden er gått når permisjonen begynner, kommer den andre halvparten av

oppsigelsestiden når permisjonsperioden er over. Dette absolutte oppsigelsesvernet i forbindelse med fødsels- og adopsjonspermisjon gjelder i inntil ett år.

En arbeidstaker som tar ut tidskonto eller ulønnet permisjon utover det første året, kan ikke av den grunn sies opp. Det gis med andre ord et vern mot oppsigelse som skjer på grunn av permisjonsfraværet. En arbeidsgiver som sier opp en arbeidstaker som tar permisjon utover ett år, må kunne bevise at det er saklig grunn for oppsigelsen.

En arbeidstaker kan selv si opp sin stilling under hele permisjonstiden, med den oppsigelsesfristen som gjelder for arbeidsforholdet.

Retten til å gå tilbake til samme stilling

Arbeidstakeren har krav på å komme tilbake til den samme stillingen som vedkommende hadde før permisjonen. Dette gjelder også når tidskontoperioden er over, samt permisjoner utover den lovfestede retten til permisjon ved svangerskap, fødsel, adopsjon og omsorgsovertakelse for fosterbarn.

Dette er en rett som følger av avtale mellom arbeidsgiver og arbeidstaker.

Unntaksvis kan det likevel være rimelig grunn til å omplassere en arbeidstaker som har hatt permisjon. Det kan ha med arbeidsavta-

len å gjøre, eller komme under styringsretten til arbeidsgiveren.

Men omplassering skal ikke komme på grunn av permisjonen.

Hvis det under fødselen oppstår skader som gjør det vanskelig for moren å fortsette i den stillingen hun hadde før fødselen, skal stillingen primært tilrettelegges for den nye situasjonen som har oppstått. Ved overføring til ny stilling skal moren og hennes tillitsvalgte tas med på råd.

Pedagogiske tilbud for førskolebarn og dagmamma/praktikantvirksomhet

Barnehager

Barnehagen er et pedagogisk tilbud, som skal bidra til å gi barn en utviklende, stimulerende og trygg førskoletid. Barnehagetilbudet varierer med hensyn til eierforhold, pedagogisk innhold og oppholdstider. Barna blir tatt opp etter søknad, og etter regler som er fastsatt av barnehageeier (kommunal eller privat eier). Kommunen har ansvaret for godkjenning og tilsyn av alle barnehagene i kommunen.

Alle barnehager skal være helsemessig tilfredsstillende og lokalene skal være godkjent av kommunen (evt. helsemyn dighetene, evt. godkjent gjennom forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler).

Etter barnehageloven skal barn med funksjonshemninger prioriteres ved opptak dersom de kan ha nytte av opphold i barnehagen. Barn kan få spesialpedagogisk hjelp i barnehagen (*se Spesialpedagogisk hjelp*). Det finnes også spesielle ordninger for å ivareta behovene til barn med minoritetsbakgrunn, flyktningebarn og samiske barn.

Kontakt barnehageadministrasjonen i kommunen for søknadsskjema og nærmere informasjon.

Familiebarnehager

En del kommuner og privatpersoner har opprettet familiebarnehager der barna får være i private hjem. Familiebarnehagene ledes som i andre barnehager av en førskolelærer.

Lovent og forskrifter: Barnehageloven, kommunehelsetjenesteloven og forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler.

Åpen barnehage

I noen kommuner/bydeler finnes det åpne barnehager, som er et korttidstilbud for familier som ikke har ordinær barnehageplass. I dette tilbudet må barnet komme i følge med en omsorgsperson (foreldre, dagmamma, praktikant m.m.). Åpen barnehage er ment å skulle være et møtested for både barn og omsorgspersoner/ foreldre, og et sted det er mulig å få pedagogisk hjelp og oppfølging.

Lov og forskrifter: Barnehageloven, Rammeplan for barnehagen

Spesialpedagogisk hjelp

Barn under skolepliktig alder har rett til spesialpedagogisk hjelp når det etter sakkyndig vurdering er nødvendig. Hjelpen kan gis i hjemmet, barnehagen eller på annen måte. Det er PP-tjenesten i kom-

munen som formidler og samordner tiltakene.

Dersom det spesialpedagogiske tilbudet gis i barnehagen, skal det gis fradrag i foreldrebetalingen for det aktuelle antallet timer barnet er tildelt slik hjelp.

Lover: Opplæringsloven (§5-7)

Dagmammaer og praktikanter

Velger foreldre å la dagmamma eller praktikant passe barna gjelder spesielle skatteregler. Ved å ansette en person for å passe barna blir man arbeidsgiver. Som arbeidsgiver må en forholde seg til gjeldende skatte- og trygderegler. Nærmere opplysninger om dette fås ved å kontakte det lokale trygdekontoret, ligningskontoret og skatteoppkreveren.

Foreldre som er arbeidsgiver for praktikant eller dagmamma, skal som regel ikke betale arbeidsgiveravgift. Man kan dessuten få fradrag for dokumenterte utgifter til pass og stell av barn (*se Foreldrefradrag, side 23*).

For de som passer barna er det en fordel å ha egen registrert inntekt. Det får betydning for utbetalinger fra folketrygden blant annet når det gjelder sykepenger og det vil virke på opparbeidelsen av pensjonspoeng.

Dagmamma som tar imot barn i sitt hjem eller annet lokale skal sørge for at lokalene er helsemessig tilfredsstillende.

For nærmere opplysninger, se brosjyrene "Skatteregler ved barnepass for foreldre, dagmammaer og praktikanter" og "Familiebarnehager og skatt" som kan fåes hos ligningskontoret. Brosjyrene finnes også på internett, se www.skatteetaten.no/publikasjoner/brosjyrer/skatt

Lover og forskrifter: Kommunehelsetjenesteloven og forskrift om miljørettet helsevern.

Helse- og sosialtjenester

Helsestasjoner

Helsestasjonene er en del av den lovpålagte kommunale helsetjenesten og er et tilbud til barn og ungdom 0 - 20 år. Virksomheten, som arbeider tverrfaglig og tar utgangspunkt i familiens ressurser og muligheter til å fremme barnas helse, omfatter hovedoppgavene:

- helseundersøkelser og rådgivning med oppfølging/henvisning ved behov
- forebyggende psykososialt arbeid
- opplysningsvirksomhet og veiledning individuelt og i grupper - på ulike områder som har med barnet – eller foreldre og barn å gjøre
- hjemmebesøk
- samarbeid om habilitering av barn med spesielle behov, herunder kronisk syke og funksjonshemmede
- informasjon om og gjennomføring av vaksinasjon
- samarbeid med skolen for å fremme gode læringsmiljøer for elever

Kommunene skal også tilby svangerskapskontroll i tilknytning til helsestasjon til gravide som ønsker det. Tilbudet omfatter i tillegg til helseundersøkelser, rådgivning med oppfølging/henvisning ved behov, opplysningsvirksomhet og samlivs- og foreldreveiledning.

For mer informasjon se Forskrift 3. april 2003 om kommunens helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten; www.lovdata.no

Avlastningsordninger og støttekontakt

Kommunen har plikt til å ha avlastnings- og støttekontakttilbud som en del av sine sosiale tjenester.

Avlastning gis til familier med særlig tyngende omsorgsoppgaver. Tjenesten ytes i eller utenfor hjemmet.

Støttekontakt gis bl a til barn med funksjonshemmninger og til barn i familier med ulike sosiale og helsemessige problemer. Støttekontakten kan hjelpe det enkelte barnet til en mer variert og meningsfylt fritid.

Kommunen vurderer behov og omfang.

Søknadsskjema fås ved henvendelse til kommunen
Lover: Sosialtjenesteloven.

Omsorgslønn

Omsorgslønnsordningen tar sikte på å gi økonomisk godtgjøring til personer som har særlig tyngende omsorgsarbeid. Omsorgslønn er en av de tjenestene kommunene plikter å ha etter sosialtjenesteloven, og den tildeles etter en skjønns-

messig vurdering av brukerens behov og hvilke andre tjenester som kan være aktuelle.

Omsorgsyteren har ikke noe rettskrav på omsorgslønn på lik linje med andre sosiale tjenester.

Rundskriv I-42/98 om omsorgslønn gir en veiledning om ordningen

Hjemmetjenester

Kommunene har etter sosialtjenesteloven og kommunehelsetjenesteloven plikt til å ha tilbud om hjelp i hjemmet til de som har særlige hjelpebehov. Særlige hjelpebehov kan oppstå på grunn av foreldres eller barns funksjonshemming, sykdom eller andre årsaker.

Kommunen vurderer behov og omfang.

Familievern

Familieverntjenesten er hjemlet i lov om familievernkontorer.

Familiemedlemmer som opplever problemer eller vanskeligheter innad i familien, kan ta kontakt med familieverntjenesten som kan gi råd og veiledning enten til hele familien, til paret eller til enkeltpersoner. Det finnes familievernkontor i hvert fylke. Tjenesten er gratis.

Familieverntjenesten driver også mekling i forbindelse med skilsmisse. Meklingen er obligatorisk

for alle ektepar med felles barn under 16 år. Formålet med meklingen er at foreldre skal få hjelp til å komme fram til en god avtale om hvor barna skal bo, samværsordning etc. etter samlivsbrudd.

Foreldreveiledning

Tilbud om foreldreveiledning gis bl.a. på helsestasjonen, i barnehagen og i skolen. Her kan foreldre utveksle erfaringer og ta opp spørsmål som gjelder det å oppdra egne barn og få informasjon og veiledning om barns behov og utvikling. Helsestasjonen, barnehagen og skolen kan også hjelpe til med å finne fram til andre hjelpeinstanser når foreldrene ønsker det.

Mer informasjon samt en oppdatert oversikt over materiell som er utgitt finnes på: www.foreldreveiledning.dep.no

Aktuelle lover

Arbeidsmiljøloven
Barnehageloven
Barneloven
Barnetrygdloven
Familievernkontorloven
Folketrygdloven
Forsørgerfradragsloven
Opplæringsloven
Kontantstøtteloven
Skatteloven
Sosialtjenesteloven

Forside/illustrasjoner:
Kari Grossmann
Layout, sats og trykk:
Esset Grafisk AS
Q-0867 B

BARNE- OG FAMILIEDEPARTEMENTET